

УДК 343.985

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.24.45>

Згода Ю.А.

*аспірантка кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0001-3810-170X*

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ КОРИСЛИВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ

Вступ. Корисливі злочини завжди були одними з найбільш поширених у структурі злочинності, адже вони безпосередньо пов'язані з базовими економічними інтересами людини. Водночас, під час воєнного або надзвичайного стану вони набувають специфічних рис, які впливають не лише на частоту та інтенсивність їх вчинення, але й на методи протидії. Наприклад, обмежені можливості правоохоронних органів у зонах стихійного лиха, інших катастроф природного або техногенного характеру, зонах поширення пандемії або бойових дій, порушення ланцюгів постачання, дефіцит товарів і послуг, масове переміщення населення – усе це формує середовище, у якому корисливі злочини можуть набувати нових форм, тенденцій та масштабів.

Однією з ключових проблем у цій сфері є те, що існуючі класифікації корисливих злочинів, розроблені в докризові періоди, часто не враховують тих обставин, які притаманні саме умовам воєнного або надзвичайного стану. Такі обставини можуть змінювати як самі способи вчинення злочинів, так і їх кримінально-правову кваліфікацію, а подекуди – і ставлення суспільства до них. Наприклад, крадіжка продуктів харчування у звичайних умовах розглядається як суто протиправний акт, а під час війни в окремих випадках може оцінюватися і крізь призму виживання. Однак у правовій площині будь-яке незаконне заволодіння майном лишається злочином, що потребує кваліфікації та реагування.

На фоні збільшення кількості дрібних крадіжок, вчинення яких у багатьох випадках

прямо чи опосередковано обумовлене воєнними умовами, в яких функціонує вітчизняне суспільство, 18 липня 2024 року було прийнято Закон України № 3886-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів», яким за рахунок внесення змін до ст. 51 КУпАП (Дрібне викрадення чужого майна) фактично було декриміналізовано дрібні крадіжки [14]. Колегія суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду, користуючись положеннями даного Закону, у постанові № 121159033 від 22 серпня 2024 року роз'яснила, що «особа, яка вчинила дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки, шахрайства, привласнення чи розтрати, підлягає адміністративній відповідальності у випадку, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення становить від 0,5 до 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», а «кримінальна відповідальність настає у випадку, якщо розмір такого майна перевищує розмір, установлений ст. 51 КУпАП, а саме 2 неоподатковуваних мінімуми доходів громадян» [13].

Тому метою даної статті є криміналістичне дослідження особливостей побудови системи корисливих кримінальних правопорушень відповідно до сучасних тенденцій корисливої злочинності, що функціонує в Україні у період дії воєнного або надзвичай-

ного стану та безпосередньо протікає на фоні бойових дій. Переосмислення підходу до побудови системи корисливих кримінальних правопорушень є надзвичайно важливим для розуміння особливостей механізму їх учинення та детермінуючих обставин, а також вироблення стратегії і тактики боротьби із даним проявом злочинної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Перш за все необхідно розглянути загальнонаукові підходи до розуміння ознак та сутності корисливих злочинів як таких.

Попри, на перший погляд, зрозумілість можливості та необхідності віднесення тих чи інших кримінальних правопорушень до корисливих, дане питання все-таки потребує додаткового осмислення.

У Словнику української мови «корисливий» трактується як такий, «який прагне до власної вигоди, наживи» [6]. З іншого боку, переважна більшість кримінальних правопорушень спрямована на отримання саме вигоди в обхід законних економічних, соціальних або майнових механізмів, що зумовлює використання корисливого мотиву як одного з найпоширеніших спонукальних чинників злочинної поведінки. Водночас не кожне кримінальне правопорушення, у якому наявний елемент вигоди, може бути беззастережно віднесене до корисливих, оскільки визначальним є не сам факт отримання користі, а її роль у структурі мотиву та цільової спрямованості протиправного діяння. Тобто при віднесенні певних кримінальних правопорушень до корисливих необхідно керуватися принципом визначення корисливого мотиву як домінуючого у структурі мотивації злочинної діяльності.

А.С. Гупалюк відзначає, що як кримінальне законодавство, так і судова практика констатують важливість необхідності встановлення та врахування корисливого мотиву. Зокрема, науковиця наводить приклад із судової практики щодо притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення вбивства на замовлення. Так, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду залишено без змін вирок

суду першої інстанції, який, встановивши обставини злочинної події, у тому числі злочинні мотиви обвинувачених, визнав їх винними у вчиненні убивства на замовлення з корисливих мотивів за попередньою змовою групою осіб [4, с. 85–86; 18]. Тобто законодавець виділяє корисливий мотив при вчиненні вбивства у окрему кваліфікуючу ознаку саме з огляду на те, що для певних осіб, які його безпосередньо планують та вчиняють, або діють як виконавці (у вбивстві на замовлення), корисливий мотив є превалюючим та таким, що спонукає їх до протиправної діяльності.

Окрім того, у постанові Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року № 2 визначено, що «як учинене з корисливих мотивів умисне вбивство кваліфікується в разі, коли винний, позбавляючи життя потерпілого, бажав одержати у зв'язку з цим матеріальні блага для себе або інших осіб (заволодіти грошима, коштовностями, цінними паперами, майном тощо), одержати чи зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків (одержати спадщину, позбавитися боргу, звільнитися від платежу тощо) або досягти іншої матеріальної вигоди» [15].

Як і в нормативних джерелах, у кримінально-правовій і криміналістичній доктрині корисливий мотив традиційно пов'язується з прагненням особи до незаконного заволодіння майном, грошовими коштами або іншими матеріальними благами чи до уникнення майнових витрат. Саме така спрямованість зумовлює виділення корисливих кримінальних правопорушень у відносно самостійну групу, що характеризується спільністю об'єкта посягання, мотиваційної основи та типових способів злочинної діяльності.

У період воєнного або надзвичайного стану зміст корисливого мотиву зазнає певної трансформації. Поряд із класичним прагненням до збагачення він може поєднуватися з мотивами виживання, пристосування до дефіциту ресурсів, використання ослаблення контролю

за обігом майна, бюджетних коштів, гуманітарної допомоги та матеріальних цінностей. Це зумовлює розширення кола об'єктів корисливих посягань і появу нових форм реалізації корисливого інтересу, які не були типовими для мирного часу.

З огляду на це корисливі кримінальні правопорушення доцільно розглядати не як просту сукупність окремих складів кримінальних правопорушень, а як системне явище, об'єднане спільною мотиваційною основою, але диференційоване за способами вчинення, суб'єктивним складом, рівнем організованості та характером заподіяної шкоди. Такий підхід дозволяє адекватно відобразити реальні процеси злочинної діяльності в умовах воєнного або надзвичайного стану та створює теоретичне підґрунтя для формування ефективних криміналістичних методик їх виявлення й розслідування.

Найбільш поширеним є підхід віднесення до корисливих кримінальних правопорушень тих складів злочинів, які об'єднані законодавцем у розділі VI «Кримінальні правопорушення проти власності» Особливої частини КК України. Виходячи з положень Кримінального кодексу України, корисливі злочини слід розуміти як правопорушення, спрямовані проти чужої власності, що здійснюються шляхом безпосереднього незаконного заволодіння майном з метою безпідставного збагачення, без використання службового чи іншого особистого становища. До загальнокримінальних корисливих злочинів належать, зокрема, крадіжка (ст. 185 КК України), грабіж (ст. 186 КК України), шахрайство (ст. 190 КК України), незаконне заволодіння транспортними засобами (ст. 289 КК України) та інші подібні діяння [9].

У сучасній науці кримінального права при класифікації злочинів проти власності основним критерієм залишається корисливий мотив і мета вчинення правопорушення, що відображає певну традицію радянської доктрини. Водночас сучасна наукова доктрина відмовляється від терміна «розкрадання»,

який більше не фігурує в чинному Кримінальному кодексі України. Натомість у науковій літературі використовують поняття «корисливі злочини проти власності», під якими розуміють діяння, спрямовані на незаконне використання чужого майна для власної вигоди або вигоди інших осіб.

У контексті умов воєнного та надзвичайного стану цей підхід набуває особливого значення, оскільки корисливі злочини проти власності демонструють специфіку у виборі об'єктів посягання, методах здійснення та масштабах суспільної небезпеки, що потребує адаптації криміналістичних методик класифікації та розслідування.

Як зазначає І.Б. Газдайка-Василишин, корисливий мотив – це прагнення особи задовольнити власні матеріальні потреби, а корислива мета – спрямованість діяння на збагачення або одержання майнової вигоди для себе чи інших [3, с. 180]. На практиці більшість крадіжок, грабежів, розбоїв, вимагань і шахрайств здійснюються саме з корисливих мотивів. Водночас не кожне незаконне заволодіння майном має на меті особисте збагачення: наприклад, крадіжка з мотивів помсти або заздрощів може призвести до позбавлення потерпілого майна без отримання вигоди злочинцем [8].

Критерії розмежування кримінальних правопорушень проти власності на корисливі та некорисливі, які нині розроблені та обґрунтовані науковцями у сфері кримінального права, становлять основу їх кримінально-правової класифікації.

А.М. Бабенко та М.В. Палій пропонують поділяти корисливі кримінальні правопорушення на корисливі ненасильницькі, до яких він відносить крадіжку, шахрайство, підробку валюти, державних цінних паперів, корупційні діяння тощо, та корисливі насильницькі – грабіж, розбій, вимагання та ін [1, с. 565]. Такий підхід визначає особливості об'єктивного прояву протиправних дій злочинця, проте основою злочинної мотивації протиправної поведінки особи все одно залишається саме

бажання особи збагатитися або у інший спосіб отримати певну майнову вигоду.

Необхідно також підкреслити, що з початком дії воєнного стану в Україні мародерство почало привертати до себе все більше уваги як практиків, так і науковців, хоч воно, фактично, не є новим явищем, адже отримало свого поширення ще під час збройної агресії РФ на Сході України у 2014 році. Тоді на окупованих територіях відбирали не лише гроші та цінності, а й дороге обладнання підприємств, завдаючи значних економічних збитків. За даними МВС України, з початку воєнного стану було відкрито майже 20 тисяч кримінальних проваджень, пов'язаних із мародерством, з яких понад 4 тисячі осіб отримали повідомлення про підозру, а майже 5 тисяч справ скеровано до суду. Мародерство відрізняється від крадіжки тим, що відбувається в умовах воєнного або надзвичайного стану та підриває моральні та оборонні засади держави [16]. Хоча в контексті кримінально-правової оцінки дане кримінальне правопорушення відноситься до військових злочинців, однак з позиції визначення його природи воно досить справедливо має розглядатися саме як корисливе.

Одним із поширених корисливих злочинів залишаються крадіжки. У період воєнного стану об'єктами посягання стали продукти харчування, паливо, гуманітарна допомога, військове спорядження, а злочинці активніше використовують хаос і зниження охорони майна. Квартирні крадіжки класифікують на три групи: 1) із застосуванням інструментів або фізичної сили – злам дверей (31%), підбір ключів (22%), проникнення через кватирку (19%); 2) «вільний доступ» через недбалість власників – ключі у легкодоступних місцях (28%); 3) зловживання довірою або довірливістю потерпілих (19%). Найчастіше викрадають гроші, золото, коштовності, аудіо- та відеотехніку, зброю, продукти харчування та наркотики [11].

У кримінологічній науці широко застосовується класифікація крадіжок за показ-

ником їх поширеності серед зареєстрованих випадків цього майнового злочину. Зокрема, А. П. Закалюком запропоновано виділяти такі види крадіжок: квартирні крадіжки; крадіжки з житлових приміщень та господарських будівель у сільській місцевості або на дачах; таємне заволодіння транспортними засобами; крадіжки особистого майна в місцях тимчасового перебування власників серед незнайомих осіб (залізничні вагони, вокзали, літаки, аеропорти, готелі, пансіонати, санаторії, пляжі, гуртожитки тощо); а також кишенькові крадіжки [5]. У контексті воєнного та надзвичайного стану така класифікація дозволяє виділяти специфічні об'єкти посягань та адаптувати криміналістичні методики розслідування з урахуванням змінених умов та підвищеної небезпеки для населення й майна.

Грабежі в умовах воєнного стану супроводжуються обтяжуючими обставинами – повторністю, змовою, проникненням у житло або застосуванням насильства. Приблизно 55% грабіжників не мають постійного доходу, 45% – рецидивісти, а понад половина злочинів здійснюється групами. Шахрайство, хоч і становить меншу частку злочинності, активніше використовує дистанційні методи та онлайн-ресурси, спричиняючи значні збитки громадянам і підприємствам через високий рівень латентності [12].

Особливу небезпеку становить незаконне заволодіння транспортними засобами (ст. 289 КК України). Рівень розкриття таких злочинів низький через організованість і конспірацію угруповань. Викрадені автомобілі використовують для перевезення краденого майна, зброї, вибухівки, наркотиків та для скоєння тяжких злочинів. Застосування викраденого транспорту підвищує швидкість реалізації злочинних намірів та ускладнює розкриття правопорушень [17].

Також необхідно зазначити, що досить часто у криміналістичній літературі поняття «корисливі злочини» вживається у контексті категорій «кримінальна економіка», «тіньова економіка», «господарські злочини», «еко-

номічні злочини». Водночас існують наукові підходи, що обґрунтовують різну природу цих явищ. На думку С.Й. Кравчука, зазначені поняття охоплюють різний спектр протиправних діянь. Зокрема, злочини у сфері економіки, на його переконання, – це переважно господарські злочини та правопорушення у сфері господарської діяльності, що вчиняються з використанням службового становища. Натомість до корисливих злочинів автор відносить діяння, спрямовані на заподіяння матеріальної шкоди або отримання матеріальної вигоди [7].

У криміналістичній літературі злочини у сфері економіки розглядаються як своєрідна технологія незаконного збагачення, у межах якої виокремлюють основні та вторинні злочини. До основних відносять корисливі правопорушення, що вчиняються безпосередньо з метою заволодіння чужими коштами чи іншим майном. Вторинними вважаються корисливі злочини, які самі по собі не приносять злочинцю матеріальної вигоди, але слугують способом реалізації основного злочину або засобом його приховування. За своєю природою злочини у сфері економіки спрямовані на протиправне заволодіння коштами чи іншими цінностями та супроводжуються порушенням установлених законодавством норм. Відповідно до Кримінального кодексу України, до основних злочинів у сфері економіки належать, зокрема, шахрайство та заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовим становищем. Натомість у категорію вторинних корисливих злочинів в умовах воєнного стану відносять легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, а також фіктивне підприємництво [10].

З кримінологічної точки зору, цікаву класифікацію корисливої насильницької злочинності, що пов'язана з транспортом і має значення для нашого дослідження, запропонував А. В. Бугаєць. Він розділив ці злочини залежно від місця їх вчинення на дві групи: а) злочини, скоєні безпосередньо у рухомому

складі (пасажирські поїзди, електропоїзди, дизель-поїзди тощо); б) злочини, що відбуваються на стаціонарних об'єктах залізничного транспорту, які забезпечують перевезення пасажирів і вантажів (вокзали, станції, перони, платформи тощо) [2]. У цій класифікації наголос робиться саме на місцях вчинення злочинів, що дозволяє більш ефективно аналізувати їхню специфіку та розробляти методики розслідування в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Висновки. Таким чином, у воєнний та надзвичайний період відбувається не лише кількісна, а й якісна трансформація корисливих злочинів, що потребує адаптації криміналістичної класифікації з урахуванням нових способів посягання, специфіки об'єктів злочину та умов їх скоєння.

З огляду на вищевикладене, вважаємо за необхідне надати власне удосконалене науково-обґрунтоване визначення корисливих злочинів із урахуванням умов воєнного та надзвичайного стану.

Корисливі злочини – це умисні протиправні діяння, спрямовані на незаконне особисте збагачення або отримання майнової вигоди за рахунок інших осіб чи держави, що характеризуються різноманітністю способів вчинення, об'єктів посягання та соціальної шкоди. У період воєнного або надзвичайного стану ці злочини набувають специфічних ознак: змінюється структура та об'єкти посягання (продукти харчування, паливо, гуманітарна допомога, військово спорядження тощо), зростає роль використання хаосу, зниження контролю за об'єктами власності та соціально-економічними процесами, активізується застосування дистанційних та технологічних методів, а також з'являються нові ризики для обороноздатності та безпеки населення.

Основними особливостями корисливих злочинів у зазначених умовах є:

1. **Масштабність і латентність** – збільшення кількості епізодів на прифронтових або тимчасово окупованих територіях при

значній кількості злочинів, що не реєструються офіційно.

2. **Адаптивність способів вчинення** – використання сучасних технологій, дистанційних комунікацій, фіктивних угод та маніпуляцій довірою.

3. **Соціально-економічна та оборонна небезпека** – корисливі дії підривають довіру до органів влади, створюють загрозу матеріальній безпеці населення та військових формувань.

4. **Організованість та складність розкриття** – часте вчинення злочинів групами або організованими угрупованнями, що ускладнює слідчо-оперативну роботу.

Корисливі злочини в умовах воєнного та надзвичайного стану не лише відображають класичну майнову спрямованість, але й набувають нових криміналістичних характеристик, що обумовлюють необхідність адаптованих методик класифікації, розслідування та профілактики їх учинення.

Анотація

У статті здійснено комплексне криміналістичне дослідження корисливих кримінальних правопорушень, що вчиняються в Україні в умовах воєнного та надзвичайного стану, з урахуванням трансформації злочинної діяльності під впливом кризових соціально-економічних, безпекових і правових чинників. Обґрунтовано, що в зазначених умовах корисливі злочини зазнають не лише кількісних, а й якісних змін, які проявляються у зміні об'єктів посягання, способів учинення, мотиваційної сфери правопорушників та рівня суспільної небезпеки. Показано, що традиційні кримінально-правові та криміналістичні класифікації корисливих злочинів, сформовані в докризовий період, не повною мірою враховують специфіку воєнного або надзвичайного стану, що ускладнює їх ефективне виявлення та розслідування.

Проаналізовано наукові та нормативні підходи до розуміння корисливого мотиву як домінуючого системоутворювального елементу злочинної діяльності, визначено його значення для відмежування корисливих кримінальних правопорушень від інших видів протиправних діянь. Розкрито особливості прояву корисливих злочинів проти власності, мародерства, шахрайства, незаконного заволодіння транспортними засобами та економічно орієнтованих посягань у період дії воєнного стану. Акцентовано увагу на зростанні латентності, організованості та адаптивності таких злочинів, активному використанні кризових умов, зниженні контролю за майном і ресурсами, а також застосуванні дистанційних і цифрових технологій.

Запропоновано розглядати корисливі кримінальні правопорушення як системне багаторівневе явище, що об'єднує базові, насильницькі, економічні та забезпечувальні злочини, пов'язані спільною мотиваційною основою. Зроблено висновок, що такий криміналістичний підхід створює методологічне підґрунтя для вдосконалення класифікації, розробки адаптованих методик розслідування та підвищення ефективності протидії корисливій злочинності в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Ключові слова: корисливі кримінальні правопорушення, класифікація, воєнний стан, надзвичайний стан, криміналістична методика, крадіжка, шахрайство, мародерство.

Zhoda Yu.A. Features of building a system of self-interested criminal offenses under martial law or a state of emergency

Summary

The article presents a comprehensive forensic study of profit-motivated criminal offenses committed in Ukraine under conditions of martial law and a state of emergency, taking into account the transformation of criminal activity under the influence of crisis-related socio-economic, security, and legal factors. It is substantiated that under such conditions profit-driven crimes undergo not only

quantitative but also qualitative changes, manifested in shifts in the objects of encroachment, methods of commission, the motivational sphere of offenders, and the level of social danger. It is demonstrated that traditional criminal-law and forensic classifications of profit-motivated crimes, formed in the pre-crisis period, do not fully take into account the specifics of martial law or a state of emergency, which complicates their effective detection and investigation.

Scientific and regulatory approaches to understanding the profit motive as the dominant system-forming element of criminal activity are analyzed, and its significance for distinguishing profit-motivated criminal offenses from other types of unlawful acts is determined. The article reveals the specific manifestations of profit-motivated crimes against property, looting, fraud, unlawful taking of vehicles, and economically oriented encroachments during the period of martial law. Particular attention is paid to the increase in latency, organization, and adaptability of such crimes, the active exploitation of crisis conditions, the weakening of control over property and resources, as well as the use of remote and digital technologies.

It is proposed to consider profit-motivated criminal offenses as a systemic, multilevel phenomenon that combines basic, violent, economic, and facilitative crimes linked by a common motivational basis. It is concluded that such a forensic approach creates a methodological foundation for improving classification, developing adapted investigation methodologies, and enhancing the effectiveness of counteracting profit-motivated crime under conditions of martial law and a state of emergency.

Key words: self-interested criminal offenses, classification, forensic methodology, theft, fraud, looting.

Список використаних джерел:

1. Бабенко А.М., Палій М.В. Крадіжка та шахрайство як види корисливих кримінальних правопорушень проти власності: соціально-правова та віктимологічна характеристика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 564–568. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/131.pdf
2. Бугаєць А.В. Корислива насильницька злочинність на залізничному транспорті України: монографія. Харків: Право, 2017. 196 с.
3. Газдайка-Василишин І.Б. Корисливий мотив та корислива мета злочинів проти власності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. Випуск 2(2). С. 178–187.
4. Гупалюк А.С. Криміналістичні методи і засоби встановлення мотивів та мети вчинення злочину: дис. ... док. філософ.: 081 «Право». Одеса, 2023. 245 с.
5. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 2007. 712 с.
6. Корисливий. *Словник української мови*. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=корисливий>
7. Кравчук С. Й. Економічна злочинність в Україні: навч. посібник / С.Й. Кравчук. Київ: «Кондор», 2009. 282 с.
8. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. проф. М.І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 480 с.
9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
10. Меденцев А. М. Характеристика предмета та умов вчинення злочинів у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2014. Вип. 8. С. 239–241.

11. Нікіфорова Т.І. Теорія і практика застосування заходів кримінально-правового характеру: навч. посібник. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права ім. Леоніда Юзькова, 2020. 175 с.
12. Пазій Б.А. Крадіжки, що вчиняються під час воєнного або надзвичайного стану: кримінологічна розвідка проблеми. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. 2022. Вип. 44. С. 140–149.
13. Постанова Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 22 серпня 2024, судова справа № 567/507/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121159033>
14. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та деяких інших законів України щодо посилення відповідальності за дрібне викрадення чужого майна та врегулювання деяких інших питань діяльності правоохоронних органів: Закон України від 18 липня 2024 року № 3886-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3886-20#Text>
15. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03/print>
16. Семенишин М.О. Концептуальні засади запобігання корисливо-насильницьким злочинам органами та підрозділами національної поліції України (за матеріалами операції Об'єднаних сил): монографія. Київ: ВД «Дакор», 2020. 550 с.
17. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В.В. Чернея, В.В. Сокурєнка; упоряд. О.М. Джужа, О.М. Литвинов. Харків; Київ, Золота миля. 2017. 804 с.
18. Ухвала Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 4 жовтня 2022 року, судова справа № 404/3767/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106598686>